

УДК 378.147:78.071.2]:316.77

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-108-1-278-292>

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ХОРОВОГО ДИРИГЕНТА

О. Д. Чурікова-Кушнір

ORCID 0000-0002-9166-7008

З. В. Софроній

ORCID 0000-0002-3163-460X

Л. Г. Гаврілова

ORCID 0000-0003-1814-5323

У статті розглядається проблема формування комунікативної компетентності майбутнього хорового диригента. Здійснений змістовий аналіз наукових дефініцій «компетентність», «компетенція», «спілкування», «комунікація». Охарактеризовано специфіку комунікативної діяльності хорового диригента. Визначено, що компетентність майбутнього хорового диригента полягає у його готовності до оптимізації вокально-хорової діяльності, здатності вирішувати музично-теоретичні, хормейстерські завдання на високому кваліфікаційному рівні залежно від існуючих умов. Обумовлено, що саме компетентнісний підхід є підґрунтям успішної реалізації диригентсько-хорових знань, умінь і навичок здобувачів у майбутній професійній діяльності.

Змістовий огляд досліджуваних категорій дозволив здійснити сутнісний аналіз поняття «комунікативна компетентність», розглянути різні підходи до його визначення. Розгляд діяльності диригента через призму комунікативного простору визначає його як комунікатора у процесі передачі художнього задуму учасникам музично-виконавської комунікації у зв'язці «композитор – диригент», «диригент – хоровий колектив», «диригент – слухач». Особливого значення набуває комунікативна компетентність у процесі спілкування диригента з хором.

Встановлено, що комунікативна компетентність є складовою цілісної структури базових компетентностей майбутнього диригента хору. Визначено основні труднощі формування комунікативної компетентності здобувачів у процесі фахової

підготовки у закладах вищої освіти, охарактеризовано функції досліджуваного феномену.

У статті визначено, що комунікативна компетентність хорового диригента – це інтегративне утворення особистості у цілісній структурі фахової компетентності диригента, що є показником сформованості комплексу фахових умінь, які охоплюють теоретичні знання і практичні навички; поєднують в собі вокально-хорові знання, диригентський досвід і особистісні комунікативні якості, обумовлені прагненням, готовністю і здатністю диригента розкривати музично-образний зміст виконуваних творів, розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в процесі репетиційних занять і концертних виступів з хоровим колективом, усвідомлюючи при цьому значущість результату хорової діяльності.

Ключові слова: *комунікація, компетентність, комунікативна компетентність, хоровий диригент, професійне навчання.*

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Зміни в освітньо-науковому просторі третього тисячоліття детермінують підвищення вимог до фахівців усіх галузей знань. Основні напрями підготовки комунікативної, творчої, конкурентоспроможної особистості визначено у державних документах: Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Національній доктрині розвитку освіти XXI століття». У реалізації такої ідеї особливе місце відведено естетичному розвитку особистості, зокрема мистецькій освіті, спрямованій на становлення креативної, компетентної особистості, що є найважливішими цінностями сучасної цивілізації, яка ґрунтується на знаннях.

Ці тенденції висувають на перше місце постать педагога-музиканта, професійна підготовка і компетентність якого є важливими чинниками духовно-естетичного розвитку суспільства. Сучасному педагогу-музиканту висувають вимоги, до яких, на жаль, неможливо його підготувати лише через предметний зміст професійної підготовки, адже вони відрізняються широкою універсальністю.

Сьогодні у галузі мистецької освіти актуальним є питання формування комунікативної компетентності майбутнього хорового диригента, здатного моделювати творчий процес, самостійно генерувати і втілювати нові художньо-виконавські ідеї та методику навчання і виховання. Лише компетентний диригент з добре розвинутими комунікативними навичками має позитивний вплив на формування креативності й музичного розвитку учасників хору, досягає кращих результатів у своїй диригентсько-хоровій діяльності, яка сприяє реалізації його диригентських умінь.

Отримуючи професію хорового диригента у закладі вищої освіти, студент має засвоїти не тільки теоретичні знання, уміння та навички, а й підготуватися до здійснення практичної хорової діяльності, застосувавши їх на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Професійна діяльність хорового диригента є одним із видів художньої комунікації, що передбачає творче спілкування з музикою та з учасниками хорового колективу. Ця складна професія вимагає володіння різними навичками з багатьох галузей знань, ретельної диригентсько-хорової підготовки та постійного фахового вдосконалення протягом усієї виконавської діяльності. Поряд із цим професійна підготовка майбутнього хорового диригента не може бути лише теоретичною, її необхідно постійно удосконалювати, а саме: теорію – практичною диригентською діяльністю, а практичний досвід – базовими знаннями і вміннями.

Зазначена проблема набула широкого висвітлення у наукових дослідженнях з філософії, психології, педагогіки, культурології, де вивчаються найважливіші категорії, такі як «комунікація», «спілкування», «фахова компетентність», «професійна компетентність», «комунікативна компетентність», «педагогічне спілкування». Досліджувалися, зокрема, культура педагогічного спілкування (Л. Виготський, І. Зязюн, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.); структура й психологічні механізми педагогічного спілкування (Е. Коваленко, Б. Ломов, С. Максименко, П. М'ясоїд, Н. Паніна, В. Семиченко та ін.); комунікативні вміння вчителя (О. Бодальова, Н. Бутенко, В. Кан-Калік, Т. Фатихова та ін.).

Одним із найважливіших завдань закладів вищої освіти у відповідності з сучасними вимогами до фахової підготовки студентів є формування у майбутнього хорового диригента правильної організації вокально-хорової діяльності.

Метою статті є визначення шляхів формування комунікативної компетентності майбутнього хорового диригента у процесі його професійного навчання у закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з новим обґрунтуванням отриманих результатів. У зв'язку із підвищенням інтересу до педагогічного спілкування і актуалізацією проблематики психолого-педагогічних досліджень спілкування, привертає увагу питання про те, що саме забезпечує успішну взаємодію хорового диригента і хорового колективу, як впливають їх міжособистісні взаємовідносини на спільну виконавську діяльність.

Проблема спілкування займає істотне місце у психолого-педагогічній літературі та досліджується багатьма її представниками (Г. Балл, Л. Долинська, І. Сипченко та ін.), які зробили вагомий внесок у дослідження проблеми спілкування та дослідили специфіку професійного спілкування.

У галузі музично-педагогічної освіти увага акцентується на різних аспектах професійного спілкування педагогів, а саме: формування досвіду педагогічного спілкування (Л. Волченко, С. Гарькавець, О. Мудрик, В. Кан-Калік та ін.); формування комунікативних якостей особистості вчителя музики (Л. Арчажнікова, О. Апраксіна, Г. Падалка, О. Щолокова та ін.); комунікативної компетентності вчителя музичного мистецтва (Л. Василевська-Скупа); теоретичні і методичні засади диригентсько-хорової освіти у закладах вищої освіти (А. Болгарський, А. Бондаренко, А. Козир, Т. Раструба, А. Соколова, Т. Смирнова, З. Софроній, О. Чурікова-Кушнір, Л. Ярошевська та ін.); взаємодія диригента і хорового колективу (І. Бермес, Г. Варганич, П. Ковалик, А. Козир, І. Коваленко, І. Пацкань, Ю. Пучко-Колесник, Є. Савчук, Ю. Ткач, М. Тукмачова, Ж. Штепа та ін.).

Сучасна система професійної мистецької освіти визначає музичне мистецтво як поліфункціональне явище, яке має величезний потенціал в духовному становленні та розвитку особистості. Завдяки своїй специфічній природі, музика не тільки впроваджується у процес спілкування людей, а є унікальним засобом, за допомогою якого організуються міжособистісні контакти учасників комунікації.

У наукових дослідженнях спостерігаємо розбіжності у визначенні понять «спілкування» та «комунікація». Так, у навчальному посібнику «Спілкування в педагогічному процесі» констатується, що «спілкування – це універсальна реальність людського буття, що породжується різними формами відносин, які мають місце в суспільстві» (Гарькавець, Волченко, 2021, с. 7), основними функціями якої є: «інформаційно-комунікативна (прийом і передача інформації) та регулятивно-комунікативна (організація взаємодії людей у процесі спільної діяльності)» (там само, с. 8).

Щодо поняття «комунікація», то це процес обміну інформацією між людьми, результатом якого є взаєморозуміння. Слід зазначити, що поняття «комунікація» слугує засобом професійної діяльності хорового диригента, до обов'язків якого належить організація музичного взаємного обміну інформацією з учасниками хорового колективу для досягнення взаєморозуміння у творчій діяльності.

За визначенням І. Бермес, комунікація між диригентом і співаками хору у процесі виконання відбувається засобом диригентського жесту, міміки, постави, що в результаті формує колективне переживання й осмислене озвучення художнього образу (Бермес, 2020, с. 171).

Прояв комунікації у хоровій діяльності можна визначити як комунікативну діяльність, важливим показником якої є комунікативна компетентність.

У довіднику з ЄКТС зазначено, що компетентність це «здатність використовувати знання, навички та особисті, соціальні та/або методологічні здатності в роботі або навчанні, а також у професійному та особистісному розвитку» (Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система: довідник користувача, 2015, с. 69).

В енциклопедії освіти «компетентність» розглядається у навчанні як інтегрований результат, що передбачає зміщення акцентів з накопичення визначених знань, умінь та навичок до розвитку в учнів здатності застосовувати досвід практичної діяльності в конкретній сфері (Елькін, 2013, с. 408–410).

В контексті формування комунікативної компетентності фахівця заслуговують на увагу погляди Дж. Спектора, В. Лугового, В. Гриньова. Дж. Спектор визначає «компетентність» як стан наявності «достатньої кваліфікації для виконання діяльності, завдання або функції, що може бути визнаним і підтвердженим спільною практикою» (Spector, 2001, с. 2).

Дослідник В. Луговий (2009) у результаті вивчення поняття «компетентність» зазначає, що компетентність використовується для позначення різних груп особистісних якостей за цільовими критеріями (знання, уміння).

В. Гриньова підкреслює, що компетентність – це «особистісно інтегрований результат діяльності, готовність діяти в сфері власної компетенції, це індивідуальна якість, що визначається особистими успіхами та старанністю в будь-якому виді діяльності, сприяє виконанню своїх обов'язків або сфери компетенції на високому рівні. Актуальним проявом і результатом набуття компетенції є компетентність» (Гриньова, 2014, с. 75).

Продовженням цієї думки є точка зору С. Сисоевої, згідно з якою «компетентність – це інтегрована особистісна якість людини (її капітал), що формується на етапі навчання, остаточно оформлюється, розвивається у процесі практичної діяльності та забезпечує компетентний підхід до вирішення професійних завдань. Компетентність є оцінною характеристикою особи. Компетентності особи є її особистісним капіталом і результатом навчання у різних формах формальної, неформальної та інформальної освіти» (Сисоева, 2015, с. 11).

Доречно згадати в цьому контексті І. Зязюна, який вважав, що компетентність, як екзистенціальна властивість людини, є продуктом власної життєтворчої активності людини, ініційованої процесом освіти.

Іншими словами, – це власний досвід людини, набутий при підтримці педагога (Зязюн, 2008, с. 318).

Попри те, у розробці складових системи стандартів вищої освіти, компетентність розглядається як «інтегрована характеристика якостей особистості, результат підготовки випускника ВНЗ для виконання діяльності в певних професійних та соціально-особистісних предметних галузях (компетенціях), який визначається необхідним обсягом і рівнем знань та досвіду у певному виді діяльності» (Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система: довідник користувача, 2008, с. 19).

Звертаючись до видання «Національний освітній глосарій: вища освіта», у якому розкривається термінологічний апарат, констатується, що компетентність це «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. Компетентності лежать в основі кваліфікації випускника» (Національний освітній глосарій: вища освіта, 2014).

Незважаючи на множинність підходів до визначення поняття «компетентність», загально визнаними є такі її характеристики:

- розуміння суті завдання, яке виконується;
- знання, досвід у певній галузі й активне його впровадження;
- вміння обирати засоби, адекватні конкретним обставинам;
- почуття відповідальності за досягнуті результати;
- здатність оцінювати власні помилки й коригувати їх (Рудь, 2006, с. 75).

Важливе значення для розуміння сутності компетентності має думка І. Зязюна (2008), який вважає, що компетентність як властивість індивіда може існувати у різних формах, а саме як:

- високий рівень умінь;
- спосіб особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєздатності, захоплення);
- підсумок саморозвитку індивіда;
- форма прояву індивідуальних здібностей тощо.

Компетентність не прямо витікає з навчання як його продукт, а є, скоріше, наслідком саморозвитку індивіда, його особистісного зростання, цілісної самоорганізації і синтезу діяльнісного особистісного досвіду. Це форма існування знань, умінь та освіченості в цілому, які зумовлюють

особистісну самореалізацію, знаходження вихованцем свого місця в світі (Зязюн, 2008, с. 332).

Проаналізувавши різні погляди на поняття «компетентність», ми визначаємо її як підготовленість майбутнього хорового диригента до оптимального здійснення вокально-хорової діяльності, здатність вирішувати музично-теоретичні, хорознавчі, диригентські завдання на високому рівні кваліфікації відповідно до конкретних умов з метою задоволення фахових потреб.

У галузі вищої освіти виокремились поняття «професійна компетентність», «комунікативна компетентність», які стали провідними критеріями якості підготовки здобувачів закладів вищої освіти до фахової діяльності. Саме компетентнісний підхід є підґрунтям успішної реалізації диригентсько-хорових знань, умінь і навичок здобувачів у професійній діяльності майбутнього хорового диригента.

Аналіз наукової літератури показав, що комунікативна компетентність особистості активно вивчалася в різних галузях науки. Поняття «комунікативна компетентність» вперше введено Д. Хаймзом на початку 60-х років ХХ століття. Науковець зазначив, що «здатність людей досягти своїх цілей у суспільному житті значною мірою залежить від комунікативної компетентності особистості» (Humes, 1972, с. 270).

Так, проблема формування комунікативної компетентності педагога-музиканта перебуває у діапазоні комплексного дослідження підготовки майбутнього викладача, яке здійснюється на засадах компетентнісного підходу. Отже, у наукових дослідженнях М. Бровко, Н. Гузій, А. Козир, О. Комаровської, О. Красовської, О. Овчарук, О. Отич, Г. Падалки, О. Рудницької та ін. висвітлено концептуальні засади професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів і керівників хорових колективів. Цілком закономірно, що науковці у своїх дослідженнях з'ясовують сутність комунікативної компетентності певної соціальної групи суспільства з огляду на рівень її розвитку й усталені традиції та цінності етносу.

Тож, дієвим засобом досягнення майбутнім хоровим диригентом належного рівня комунікативної компетентності є аналіз індивідуально-психологічних рис учасників хорового колективу та використання гуманних способів комунікації з кожним співаком хору. У процесі керування хором майбутній хормейстер утримує рівень своєї комунікативної компетентності під позитивним впливом усталених гуманістичних ідеалів та людських й моральних цінностей.

Хоровий диригент має володіти цілим комплексом загально-педагогічних, диригентських, хормейстерських, вокально-хорових знань, умінь, навичок, серед яких: знання психолого-педагогічних теорій; змісту,

форм, методів навчання та виховання; хорознавчих закономірностей, термінів і понять; методики проведення репетицій з хором; диригентського самовдосконалення; вокально-хорової творчості тощо.

Диригентсько-хорова діяльність відрізняється від інших видів музичної діяльності своєю багатоаспектністю, неповторністю, індивідуальною оригінальністю, у якій поєднуються свідоме та підсвідоме; інтуїтивне та розумове; раціональне та емоційне. У своїй основі хорова діяльність містить комунікативний процес, який спрямований на передачу семантичної інформації (знакова система хорової партитури, мануальна техніка диригента). Комуникатором у процесі передачі інформації хоровому колективу виступає диригент-хормейстер, який, у свою чергу, шляхом диригентських жестів, розкриває зміст музичних творів, вокально-кolorистичних образів, вокально-тембральних фарб.

У даному сенсі І. Бермес розглядає діяльність диригента через призму комунікативного простору, який зумовлений взаємодією учасників музичної комунікації: «композитор – диригент», «диригент – хоровий колектив», «диригент – слухач». За визначенням науковиці, комунікація між диригентом і співаками хору у процесі виконання відбувається засобом диригентського жесту, міміки, постави, що в результаті формує колективне переживання й осмислене озвучення художнього образу (Бермес, 2020, с. 171).

У формуванні комунікативної компетентності майбутнього хорового диригента великого значення набуває система художньо-естетичних цінностей, емоційно-вольова сфера особистості, вокальний слух, художньо-образне мислення, володіння мануальною та вокальною технікою, здатність до поліфункціонального керівництва хоровим колективом. Хоровий диригент (комуникатор) зазвичай прагне досягти певної мети у роботі з творчим колективом, здійснюючи сугестивний вплив на кожного співака в хорі. Мета такої комунікації – це результат роботи над хоровим твором, за ради якого диригент вступає в комунікацію з учасниками хору. Предмет комунікації – це та частина внутрішнього або зовнішнього світу хорового виконавця, на яку впливає диригент. Комунікація хорового диригента з колективом – це не тільки передача музичної інформації, а й поведінкова сторона взаємодіючих між собою виконавців.

Перебуваючи у комунікативних стосунках з учасниками хорового колективу, диригент «має створити доброзичливу атмосферу, встановити зі співаками психологічний і педагогічний контакт, впливати на них, виявляючи педагогічні здібності та психологічні механізми спілкування» (там само, 2020, с. 172). Водночас, під час концертного виступу хоровий

диригент не тільки передає через хор інформацію, а комунікує із слухачами, залучає їх до співпереживання.

Необхідно зазначити, що формування комунікативної компетентності майбутнього хорового диригента – важлива проблема, розробка якої ґрунтується на науковій основі. Українська система музично-педагогічної освіти має значний потенціал у процесі активізації комунікативної компетентності хорового диригента, здатного до моральних та етичних вчинків завдяки активній музично-творчій діяльності.

Вивчення творчого доробку провідних українських педагогів-диригентів (А. Авдієвський, О. Бондарь, Л. Венедиктов, Є. Гобдич, Г. Горбатенко, Д. Загорецький, А. Кушніренко, А. Мірошнікова, П. Муравський, Є. Савчук, Ю. Ткач, Г. Шпак, Л. Шумська) переконує, що успішність диригентсько-хорової діяльності багато в чому залежить від наявності у диригента навичок управління та його комунікативної компетентності. Специфічний зміст роботи диригента-хормейстера полягає у широкому застосуванні різних комунікативних зв'язків: диригент – хоровий твір; диригент – колектив; диригент – співак; диригент – слухач, які однаково важливі і взаємопов'язані.

У зв'язку з цим на перший план фахової підготовки хорового диригента у закладах вищої освіти висувається завдання щодо формування його комунікативної компетентності як важливої складової частини професійної компетентності.

Як показують спостереження, саме у зазначеному аспекті фахової підготовки майбутні хорові диригенти нерідко відчувають труднощі, основними причинами яких є:

- недостатньо повне розуміння студентами сутності та значущості комунікативного аспекту діяльності хорового диригента;
- відсутність у багатьох з них спеціальних знань про особливості виконавської комунікації з хоровим колективом;
- недостатнє володіння комунікативними вміннями, які дозволяють оптимально вибудовувати та реалізовувати взаємовідношення з учасниками хору та з музичними творами;
- відсутність досвіду практичної роботи з хоровим колективом.

Останніми роками з'явилися роботи дослідників, у яких висвітлюються різні аспекти підготовки диригента-хормейстера, у тому числі художньої та комунікативної діяльності. Так, Р. Дудик (2018) у навчально-методичному посібнику «Комунікативна культура диригента» розглядає шляхи формування комунікативної культури спілкування диригента з хором, психологічні механізми виконавських дій диригента, обґрунтовує систему роботи з формування комунікативної культури диригента-початківця. У

наукових дослідженнях Л. Булатової (2019) висвітлені різноманітні питання формування комунікативної культури керівника творчого колективу оркестрантів. Педагогічні умови формування художньо-мовленнєвих умінь майбутніх учителів музики у вокально-хоровій роботі розкриті у дослідженні О. Лесник (2018).

Комунікативну культури диригента розглянуто в наукових розвідках А. Соколової та Ван Чень. Дослідники визначають комунікативну компетентність як «інтегральну систему здібностей особистості, які уможливають здійснення ефективної комунікації при певних обставинах міжособистісної взаємодії за умови досягнення взаєморозуміння партнерів, розуміння ситуації та предмета спілкування. Ця система ґрунтується на наукових знаннях, загальнокультурній обізнаності, життєвому досвіді, професіоналізмі, що сприяє адресату успішно самоактуалізуватися в суспільстві» (Соколова, Ван Чень, 2020, с. 131).

У наукових публікаціях Л. Булатової висвітлені особливості комунікативної компетентності хорового диригента. Обґрунтовуючи зміст комунікативної компетентності хорового диригента, вчена розглядає основні комунікативні уміння диригента: уміння доступно і обґрунтовано розкривати задум композитора і доносити власне бачення його художньої виконавської інтерпретації, створення художніх асоціацій, переконливість пояснень пріоритетних засобів виразності під час співу, лаконічність і зрозумілість корегування вокально-хорової звучності, використання відповідної професійної термінології, корегування емоційності висловлювань залежно від художньо-виконавської мети і комунікативної ситуації. Підсумовуючи, дослідниця робить висновок щодо визначення комунікативних умінь хорового диригента, характеризуючи їх як «цілий комплекс мовленнєвих, мануальних, мімічних, технічних, пластично-рухових, артистичних засобів, які забезпечують успішність керування хоровим колективом» (Л. Булатова, 2019, с. 28). Визначаючи зміст поняття комунікативної компетентності хорового диригента, дослідниця характеризує її як інтегративну якість особистості, що забезпечується єдністю мисленнєвих, емоційних, вольових і технологічних процесів.

Передумовою формування комунікативної компетентності вчителя музики – керівника хорового колективу, за визначенням З. Софроній (2013, с. 87) є психологічна готовність до виконання хорових творів перед публікою, бажання, інтерес, особиста зацікавленість щодо здійснення спільної виконавської діяльності.

Враховуючи вище зазначені положення, доцільно розглянути основні функції комунікативної компетентності майбутніх хорових диригентів, серед яких першочергового значення набуває *мотиваційна*, що забезпечує

можливість зацікавленості студентів диригентським мистецтвом, залучення до усвідомлення змісту хорових творів з метою співвіднесення задумів авторів з власними переживаннями; *культурологічної*, що дає можливість студентам засвоювати, аналізувати та втілювати відображені в хоровій творчості культурні цінності; *інтелектуальної*, що дає змогу усвідомлювати різноманітність чуттєвого світу, розуміти його естетичні впливи у процесі опанування музично-художніх образів, у яких відображаються життєві події в площині раціональних та емоційних аспектів; *інформаційної*, завдяки якій хорове мистецтво тлумачиться як знакова система, якій притаманна емоційно-образна інформативність, що систематизує й узагальнює диригентсько-хоровий досвід.

Висновки і перспективи подальших розвиток у даному напрямку.

Отже, аналіз наукових досліджень і публікацій, власний досвід хормейстерської й педагогічної діяльності дає можливість визначити, що комунікативна компетентність хорового диригента – це інтегративне утворення особистості у цілісній структурі фахової компетентності диригента, що є показником сформованості комплексу фахових умінь, які охоплюють теоретичні знання і практичні навички; поєднують в собі вокально-хорові знання, диригентський досвід і особистісні комунікативні якості, обумовлені прагненням, готовністю і здатністю диригента розкривати музично-образний зміст виконуваних творів, розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в процесі репетиційних занять і концертних виступів з хоровим колективом, усвідомлюючи при цьому значущість результату хорової діяльності.

Література

1. Бермес І. Л. Особливості комунікації «композитор – слухач» у хоровому виконавстві. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*, 2020. № 2. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ. С. 168-173.
2. Булатова Л. О. Особливості комунікативної компетентності хорового диригента. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання. Збірник наукових праць КНЛУ*, 2019. № 1 (59). Київ: Видавничий центр КНЛУ. С. 25-29.
3. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Спілкування в педагогічному процесі : навчальний посібник. Житомир : ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”», 2021, 100 с.
4. Гриньова В. М. Про співвідношення понять «професіоналізм», «професійна культура», «професійна компетентність», «професійна підготовка». *Педагогіка та психологія : зб. наук. пр.*, 2014. Вип. 45. Харків : Щедра садиба плюс. С. 74-84.
5. Дудик Р. В. Комунікативна культура диригента: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: «Фоліант», 2018. 48 с.
6. Елькін М. В. Формування професійної компетентності вчителя. Харків: Вид. група «Основа», 2013. 112 с.

7. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система: довідник користувача; за ред. Ю. М. Рашкевича, Ж. В. Таланової. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. 106 с.
8. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
9. Комплекс нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти. Додаток до Інструктивного листа МОН України від 31.07.2008 № 1/9-484; за заг. ред. В.Д. Шинкарука. МОН України, 2008. 68 с.
10. Лесник О. С. Дослідження рівня сформованості художньо-мовленнєвих умінь майбутніх учителів музики на основі хормейстерської підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць*, 2009. Вип. 7 (12). Київ: НПУ. С. 105–111.
11. Луговий В. І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс. Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. Київ, 2009. С. 8-13.
12. Захарченко В. М., Калашнікова С. А., Луговий В. І., Ставицький А. В., Рашкевич Ю. М., Таланова Ж. В. Національний освітній глосарій: вища освіта. 2-е вид., перероб. і доп.; за ред. В. Г. Кременя. Київ. ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 100 с.
13. Рудь М. Компетентнісний підхід в освіті. *Вісник Львівського університету. Серія: Педагогічна*, 2006. Вип. 21. Ч. 1. С.73-82.
14. Сисоева С. О. Дискусійні аспекти наукового тезаурусу нового закону України «Про вищу освіту». *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 2015. № 1. С. 7-14.
15. Соколова А. В., Ван Чень. Комунікативна компетентність диригента як наукова проблема. *Час мистецької освіти «Мистецька освіта: пошуки та відкриття»: зб. статей VIII Всеукраїнської наук.-практ. конф., (16-17 червня, 2020)*; заг. ред. В. В. Фомін, Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2020, Ч-І. 186 с.
16. Софроній З. В. Специфіка художньо-педагогічного спілкування майбутнього вчителя музики з дитячим хоровим колективом в умовах концертного виступу. *Психологія і суспільство: Спецвипуск. Соціально-психологічні виміри професійної майстерності особистості в умовах глобалізованого світу: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 16-17 травня 2013 року)*. Тернопіль, 2013. С. 86-88.
17. Hymes, D. On Communicative Competence. Sociolinguistics. J.B. Pride, J. Holmes (eds.). Harmondsworth : Penguin, 1972. P. 269-293.
18. Spector, J. M. Competencies for Online Teaching. ERIC Digest. *ERIC Clearinghouse on Information and Technology* Syracuse NY. 2001.

References

1. Bernes, I. L. (2020). Osoblyvosti komunikatsii “kompozytor – slukhach” u khorovomu vykonavstvi [Peculiarities of “composer-listener” communication in choral

- performance]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv : nauk. zhurnal. № 2*. Kyiv : IDEIa PRYNT. S. 168-173 (ukr).
2. Bulatova, L. O. (2019). Osoblyvosti komunikatyvnoi kompetentnosti khorovoho dyryhenta [Peculiarities of the choral conductor's communicative competence]. *Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia. Zbirnyk naukovykh prats KNLU. № 1 (59)*. Kyiv: Vydavnychiy tsentr KNLU. S. 25-29 (ukr).
 3. Harkavets, S. O., Volchenko, L. P. (2021). Spilkuvannia v pedahohichnomu protsesi [Communication in the pedagogical process] : navchalnyi posibnyk. Zhytomyr : TOV "Vydavnychiy dim 'Buk-Druk'" (ukr).
 4. Hrynova, V. M. (2014). Pro spivvidnoshennia poniat "profesionalizm", "profesiina kultura", "profesiina kompetentnist", "profesiina pidhotovka" [About all concepts of "professionalism", "professional culture", "professional competence", "professional training"]. *Pedahohika ta psykhohiia : zb. nauk. pr. Vyp. 45*. Kharkiv : Shchedra sadyba plius. S. 74 – 84 (ukr).
 5. Dudyk, R. V. (2018). Komunikatyvna kultura dyryhenta [Communicative culture of the conductor]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Ivano-Frankivsk: "Foliant" (ukr).
 6. Elkin, M. V. (2013). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti vchytelia [Formation of the teacher's professional competence]. Kharkiv : Vyd. hrupa "Osнова" (ukr).
 7. Ievropeiska kredytna transferno-nakopychualna systema: dovidnyk korystuvacha [European credit transfer and accumulation system] (2015); za red. Yu. M. Rashkevycha, Zh. V. Talanovoi. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki (ukr).
 8. Ziazun, I. A. (2008). Filosofiia pedahohichnoi dii [Philosophy of pedagogical action]: monohrafiia. Cherkasy : ChNU imeni Bohdana Khmelnytskoho (ukr).
 9. Kompleks normatyvnykh dokumentiv dlia rozrobky skladovykh systemy standartiv vyshchoi osvity [A complex of regulatory documents for the development of component systems of higher education standards] (2008). Dodatok do Instruktyvnoho lysta MON Ukrainy vid 31.07.2008 № 1/9-484 ; za zah. red. V.D. Shynkaruka. MON Ukrainy (ukr).
 10. Lesnyk, O. S. (2009). Doslidzhennia rivnia sformovanosti khudozhno-movlennievkykh umin maibutnikh uchyteliv muzyky na osnovi khormeisteriskoi pidhotovky [Study of the level of formation of artistic and speech skills of future music teachers based on choir master training]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 14. Teoriia i metodyka mystetskoï osvity: Zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 7 (12)*. Kyiv: NPU. S. 105–111 (ukr).
 11. Luhovyi, V. I. (2009). Kompetentnosti ta kompetensii: poniattievo-terminolohichnyi dyskurs [Competences and competences: conceptual and terminological discourse]. *Pedahohika vyshchoi shkoly: metodolohiia, teoriia, tekhnolohii*. Kyiv. S. 8 – 13 (ukr).
 12. Zakharchenko, V. M., Kalashnikova, S. A., Luhovyi, V. I., Stavytskyi, A. V., Rashkevych, Yu. M., Talanova, Zh. V. (2014). Natsionalnyi osvittinii hlosarii: vyshcha osvita [National educational glossary: higher education]. 2-e vyd., pererob. i dop.; za red. V.H.Kremenia. Kyiv. TOV "Vydavnychiy dim 'Pleiady'" (ukr).
 13. Rud, M. (2006). Kompetentnisnyi pidkhid v osviti [Competency approach in education.]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Pedahohichna. Vyp. 21. Ch. 1*. S. 73-82 (ukr).

14. Sysoieva, S. O. (2015). Dyskusiini aspekty naukoveho tezaurusu novoho zakonu Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" [Discussion aspects of the scientific thesaurus of the new law of Ukraine "On higher education"]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka. № 1*, S. 7-14 (ukr).
15. Sokolova, A. V., Van Chen (2020). Komunikatyvna kompetentnist dyryhenta yak naukova problema [Communicative competence of the conductor as a scientific problem]. *Chas mystetskoï osvity "Mystetska osvita: poshuky ta vidkryttia": zb. statei VIII Vseukrainskoï nauk.-prakt. konf., (16-17 chervnia, 2020). Ch. I.; zah. red. V. V. Fomin, Kharkiv: KhNPU imeni H. S. Skovorody* (ukr).
16. Sofronii, Z. V. (2013). Spetsyfika khudozhno-pedahohichnoho spilkuvannia maibutnoho vchytelia muzyky z dytichym khorovym kolektyvom v umovakh kontsertnoho vystupu [The specifics of the artistic and pedagogical communication of the future music teacher with the children's choir in the conditions of a concert performance]. *Psykhohiia i suspilstvo: Spetsvypusk. Sotsialno-psykhohichni vymiry profesiinoï maïsternosti osobystosti v umovakh hlobalizovanoho svitu: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Ternopil, 16-17 travnia 2013 roku). Ternopil. S. 86-88 (ukr).
17. Hymes, D. (1972). On Communicative Competence. *Sociolinguistics*. J.B. Pride, J. Holmes (eds.). Harmondsworth : Penguin. P. 269-293 (eng).
18. Spector, J. M. (2001). Competencies for Online Teaching. ERIC Digest. *ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse NY* (eng).

FORMATION OF THE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF THE FUTURE CHORAL CONDUCTOR

O. D. Churikova-Kushnir, Z. V. Sofronii, L. H. Havrilova

The article deals with the problem of forming the communicative competence of the future choral conductor. The article analyses the scientific definitions of "competence", "expertise", "conversation" and "communication". The specificity of the choral conductor's communicative activity is characterised. It has been determined that the competence of the future choral conductor lies in his/her readiness to optimise vocal and choral activity, the ability to solve musical-theoretical and choirmaster tasks at a high qualification level depending on the existing conditions. It has been proved that the competence approach is the basis for the successful implementation of conducting and choral knowledge, skills and abilities of students in their future professional activities.

A substantive review of the studied categories has made it possible to carry out an in-depth analysis of the concept of "communicative competence" and to consider different approaches to its definition. Consideration of the conductor's activity through the prism of the communicative space defines him/her as a communicator in the process of transferring the artistic idea to the participants of musical performance communication in the "composer – conductor", "conductor – choir", "conductor – listener" nexus. Of particular importance is the communicative competence in the process of communication between the conductor and the choir.

It has been established that communicative competence is a component of the integral structure of the basic competences of the future choral conductor. The main difficulties in the formation of students' communicative competence in the process of professional training in higher education institutions are identified, the functions of the studied phenomenon are characterised.

The article determines that the communicative competence of a choral conductor is an integrative formation of a personality in the integral structure of the conductor's professional competence, which is an indicator of the formation of a set of professional skills, including theoretical knowledge and practical skills; combining vocal and choral knowledge, conducting experience and personal communication qualities, due to the conductor's desire, willingness and ability to reveal the musical and figurative content of the performed works, to solve problems and tasks arising in the process of rehearsals and concert performances with a choir, while realising the significance of the result of choral activity.

Keywords: communication, competence, communicative competence, choral conductor, professional training.

Чурикова-Кушнір Ольга Дмитрівна – професорка, кандидатка педагогічних наук, заслужена діячка мистецтв України, професорка кафедри музики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна). E-mail: o.d.churikova.kushnir@gmail.com

Churikova-Kushnir Olha Dmytrivna – Professor, Candidate of Pedagogical Sciences, Honored Worker of Arts of Ukraine, Professor of the Department of Music of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University (Chernivtsi, Ukraine). E-mail: o.d.churikova.kushnir@gmail.com

Софроній Зоя Василівна – доцентка, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри музики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна). E-mail: z.sophroniy@chnu.edu.ua

Sofronii Zoia Vasylivna – Associate Professor, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Music of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University (Chernivtsi, Ukraine). E-mail: z.sophroniy@chnu.edu.ua

Гаврілова Людмила Гаврилівна – докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Дніпро, Україна) E-mail: havrilovalg@gmail.com

Havrilova Liudmyla Havrylivna – Dr. Hab. in Pedagogics, Professor, Head of the Primary Education Theory and Practice Department of SHEI “Donbas State Pedagogical University” (Dnipro, Ukraine). E-mail: havrilovalg@gmail.com